

Павле Стојановић  
1781/82.

## Опис града Јерусалима

Благодарим Господа и Бога! О чуда и лепоте превелике! Не знам шта ћу пре уписати или како ћу. А памтити и не могу, нити знам како ћу писати.

Свети град Јерусалим, у који сам се ја многогрешни сподобио доћи, има четвора врата: прва врата Дамаскова, кроз која сам у град ушао, друга врата на источној страни, Гетсиманијска, трећа са југа имају Сионска врата, а четврта са западне стране, Давидова врата.

Град овај, као што се зна, после Христа разорен је и порушен. Ништа зато, опет су знаменита места остала непоштеђена. Остале су од велики' здања урвине, а горе и реке и језера остала су каква су и била, нити је рука човека могла што додати или одузети. После бившег разорења опет је овај свети град наново подигнут и поновљен, који је и дан данашњи леп и красан, јер „у њему спасење зби се целом свету“.

На хвалу Божију, у светом граду Јерусалиму има седам цркви нашега закона: прва Светога Гроба, друга Васкрсења, трећа Светих апостола, четврта Жртва Авраамова, пета Цара Константина, шеста Светог Јакова и седма Светих четрдесет мученика.

Осим ови' цркава има и други' свети' места, као што су Света Голгота, Сњатије Христово и многа друга. Има овде премного цркава и другог закона, и управо рећи, све је црква уз цркву.

Храм Светог Гроба највеће је и најлепше здање и има три торња, или како се зову трула. Он је зидан наокруг, и, како приповедају, у стара времена имао је седмора врата, но сада има само једна са јужне стране.

Излазећи одовуд, ка југу стоји Сњатије Христово, где се види један бели камен на коме су преблагога Спаситеља Јосиф из Ариматеје и Никодим у плаштаницу завили.

Близу ту је и Света Голгота, која је узвишена и на подобје као хумка, округла. Около ње осам степеника воде горе у храм Голготу. Ту се може<sup>237</sup> видети рупа где је Крст био, која је сва сребром постављена. Налази се ту и један камен, који се у време распећа Христовог распао, а тако исто и завеса црквена, као што јеванђелисти сведоче. Како овај, тако и храм Христовог сњатија, округлао је и мален, на подобје капеле.

Од други' знаменити' здања града светог Јерусалима са западне стране, близу до градске капије, виду се проче цара Давида дворови, у којима је он свој Псалтир писао. У тој разваљеној и опалој палати сада седи јаничарски паша са својим јаничарима, који град чувају. На источној страни града лежи претор, у коме су Христу Спаситељу судили. Ту близу су и развалине дворова безакони' архијереја Ане и Кајафе, која су места сада пуста и нико тамо не обитава.

Од храма Светог Гроба у граду, унутар светог Јерусалима, лежи храм Светиње над светињама, где је пресвета Богородица васпитавана била дванаест година. У том храму раздрла се завеса у време распећа. Ту је и свети Симеон примио Христа на руке своје кад је рекао: „Сада отпусти раба свога!“

Све оне предмете, места и градове, који се у светом Јеванђељу у она времена спомињу, све и дан данашњи видети се могу, где је и шта је било. Ту се види Сион, Тавор, Гетсиманија, Витсаида, Витлејем и Емаус.

У Патријаршији, у цркви Светог Гроба, драгоцености какве сам видео описати не унем. Какви' полијелеја, кандила сребрни и свећника, злаћени црквени посуђа! Каква после одејанија свештеничка: епитрахилја, стихара, фелона, све златом украшено и извезено. Митра патријархова бисером и драгим камењем искићена, што свети патријарх на главу меће кад служи. У мом животу овакву красоту видео нисам. А код Светог животворног Гроба човек не зна шта ће пре погледати.

Кад се уђе у храм Светог Гроба, види се камен са ког је анђео питао жене: „Зашто иштете живог са мртвима?“ Од овог камена четири стопе виде се мала врата која воде у свети живот – Гроб. Свети Гроб дугачак је седам педаља, а широк четири. Свуда пак унаоколо прилепљен је мрамор. У њему се види изображење погребенија и васкрсења Христовог.

Од свете порте Пресветога Гроба Спаситељевога у Гетсиманију ходећи, ка истоку нуз пут је чаршија, пусто место гди пометине бацају. Говори се кад је преблаг Христос Спаситељ вођен Пилату, овуда су му се ругали и подсмејавали. Ово место, дакле, од онога времена као неку проклетињу носи, тако да је сада туд гнусно пролазити.

Одатле надесно поћи, имаде у зиду један угнут камен гди је света Богородица слушала кад су Христу Спаситељу судили. Ово је зданије сво порушено, само што се познаје место гди је било. Унапред право, ка истоку ходећи, види се дом праведника Јоакима и Ане. У овом се дому родила пресвета Владичица. Ту пуштају улазити само оне који плате. Таки ту налево лежи Овчија бања. Преко сокака са десне стране јесте дом светог Јеремије.

Сад долази Гетсиманијска капија, кроз коју како се изађе, види се камен гди су светог Стефана камењем убили.

Идући напред, пређе се преко долине неке, на којој је ћуприја на свод сведена. Ова се долина зове поток Кедарски, или Јосафатова долина. У истој нема воде, но суво је, али од суначнога зрака исто место гледајући, чини се као да вода тече и таласа се.

Напред идући, долази се до оgrade Јудине гди се обесио о дрво, које је место оградено. Ту близу видити се може гди су апостоли спавали када иј је Спаситељ оставио при страсти. Познаје се такођер место гди се Спаситељ молио да га мимоиђе чаша смрти.

Од овога места на восток види се Јелеон гора, прекрасно и лепо место, откуда се вознео Господ на небо. Спрама Јелеона ка северу уздиже се прекрасна гора Тавор, која је најлепша од свију планина. Она је одвећ зашиљата и на њој никаквога дрвета нема осим сама крупна трава и друго биље. На њој се Христос Спаситељ преобразио.

Види се одовуд и Галилеја, узвишено место са ког се свуда виду предели и места. Ка востоку угледати се може пространо море и преко њега опет велике планине. Од запада када погледиш, види се лепо свети Јерусалим, и сва голема окружина прегледати се даје. О лепоте и красоте! Мало даље гледајући, види се Свети Витлејем и манастир Светог Илије.

Идући на југ кроз Сионска врата, види се крајњи Сион, гди је Дух Свети на апостоле сишао у кући Зеведејевој, гди је и Тајна вечера била. У тој кући говори се да је пресвета Богородица седла до своје смрти.

Ниже Сиона види се село Скуделниче, које је купљено за тридесет сребреника, што је Јуда за Христа добио, па после раскајао се и новце побацао. Одавде овим путем иде се у Витлејем, и пролазећи нуз пут, дође се у вертеп гди се Христос Спаситељ родио. Над вертепом је сада црква прекрасна начињена, која је мермером постављена, а покривена са оловом.

Прелазећи Витлејем и идући на југ од Јерусалима седам миља, долази се у манастир Светог Саве, архиепископа српског. Ово је зданије превелико и красно које има једну велику цркву, а такође и други' осам црквица. Ту су многи калуђери Грци, Србљи и Бугари. У великој цркви сарањен је свети Сава. Манастир зидан је са белим сеченим каменом и изнутра је одвећ лепо исписан и украшен. Постављен је по поду мермером, који се стакли као огледало. Свуд унаоколо оградјен је са високим и тврдим зидом, а у порти трава и красна дрва засађена. Ту сам видео светог Саве одејаније архијерејско, са целим округом. На појасу извезено са златом стоји: „Сава архиепископ Србљем“. О Боже, како ми је било усред Турске видити толику славу српску! Чинило ми се да нисам у Палестини, него усред Баната међу

Србљима. Овде сам први пут чуо српски језик говорити како сам из Трста изишао, јер куда сам год пролазио, све сам слушао грчки, турски и арапски.

У манастиру овом су ме лепо примили чујући да сам Србин. Изван манастира поред оgrade и с једне и с друге стране сазидане су две велике куле и у њима су многа окна свуд унаоколо да би се могли у време нужде од непријатеља бранити. У овом манастиру пробавио сам осам дана.

Окром лепоте и красоте што сам у Јерусалиму и по другим местима видио, има и други' знаменитости у овом пределу земље. Време кад је код нас међава и највећи мразови боље је него код нас у јесен, а зима врло ретко и слабо овде влада. Преко целе зиме (1782) 10. и 11. фебруара помало снег је пролетао као са кишом и лапавицом, али за мало и то на земљи не познаје се, него падајући тако растопи се. На појутрије Светог Саве била је слана. Такођер и 12. и 14. фебруара слана је пала и по мало леда по барица видало се. О новом лету цветају први пут бадени. И о Мученици било је на чаршији на продају као мале брескве величином. Боба било је такођер на мученике на продају са меднама. Лука белог више појаса високог, а главице као у лето са чешљеви, може се сваки пут добити. Исто тако и црна лука. Како је гдишто овде јефтино што је код нас скупо! За једну пару може се добити 20 лимуна, белог лука 12, а црног 16 главица за једну пару. За једну дуњу ишту шест пара, а крушка четири паре једна. Месо и риба одвећ је скупо.

Павле Стојановић  
1781/82.

### **Писмо брату Петру из Јерусалима**

10. октобра 1781. године

(извод)

Љубезни и рођени брате!

Што смо од Бога одавна желили, даровао нам је. Ево, брате, дођо' у пресвети град Јерусалим и то 27. септембра, хвала Богу здраво и мирно. Досад, брате, у Патријаршији, у светој порти упознао сам се добро и сви ме пазу. Благодарим Богу, што нисам вредан. Нас тројицу из Немачке најбоље пазу и поштују. И, слатки брате мој, дали нам квартир у Светог Авраама манастиру, који је прелепљен и под једним кровом Светог Гроба. Квартир нам је од Свете Голготе деветнаест корачи далеко. Како изађемо пред врата из квартира, тако гледамо у свету порту и чујемо читање и појање. Унутра, код Светог Гроба и Свете Голготе, био сам пет-шест пута до сада, а

од сада и чешће 'оћу ако Бог да. У Свету Гетсиманију био сам четири пута (код гроба Богородице). То је близу тако код Светог града, пешке идемо. Свету гору Јелеон и Галилеју мало даље на брегу сваки пут гледам кроз мој прозор из мога квартира. Сада ово пишем, а у њи гледим зашто су близу и напоред. Скоро ћу ићи и у Свети Витлејем. Ти се, слатки брате, за мене ништа не брини. Благодарим Господа Бога који ме је сподобио ову красоту видети. Како ми је мило, и сит сам и вас кад чујем сваки дан и ујутру и увече ваша имена на спомену спомињати. Молим те, брате љубезни, љубезно за мога Васу, настој о њему да се добро влада и добро да учи, нека би му и преблаг Бог срећу и дар дао, као што га премилостиви цар на порођају одарио да би могао добар и поштен християнин бити. Сад, слатки брате Перо, љубезно те поздрављам, тебе и сву нашу родбину, моју Марту, зета Атанацка и сестру Симку, брата Николу, кума попу Радивојевића, оца Пантенију Милорадовића, оца Јанка Димитријевића, у Панчеву господара Дијамандију, кума Врету и кума Драгића. У Темишвару поздрави мога таста и моју пуницу, и све знане и незнане.

## **Писмо родбини из Јерусалима**

6. маја 1782. године

(одломак)

Каква ми је радост била кад сам видео у цркви патријарха јерусалимскога Авраама да служи. Он је служио на Рождество Христово са пет свештеника и три ђаконa. Тако и на Богојављење. Свету је воду освештао свети патријарх у великој порти. Какво је лепо појање црковно ту чути! О јутрењу сваке недеље после Јевангелија не чита се „Воскресеније Христово“, ни „Помилиј мја Боже“, него се поји сваки пут. „Возбраној“ сасвим се за дуго поји, и то три стиха десна, а три стиха лева певница. На Лазареву суботу носи се литија са вајама. Протосинђел од Патријаршије био је за литијом обучен. Сутрадан делио је свети патријарх ваје свим благовернима. Митрополиту из Назарета дао је свети патријарх одличиту вају него што је владикама дао. Архимандрити и други свештеници добили су једне, поклоници Светог Гроба, опет, другојачије и једнаке. Други прости људи добили су сви једнаке, ал' од друге форме.

О чуда и красоте на Воскресеније Христово! Авраам, патријарх јерусалимски, Неофит, митрополит назаретски, Симеон, митрополит птоломејски, Јеремија, владика лидски, Кирил, владика синајски, Христофор, владика што Бугаре

исповеда, Севастијан, владика манастира Светог Георгија, и многи други свештеници, синђели, протосинђели и архимандрити служили су. Каква красота! Њи седам под митрама и у красном одејанију, која од самога злата трепту! На вход мали стали су у три реда, пет ђаконa напред, за њима свештенство, а за овима седам архијереја. Пак кад запојаше сви „Придите да се поклонимо и припаднемо ка Христу“ на грчком језику, милина је слушати. Јеванђеља су читана на седам страна, пет на грчком језику, једно на словенском и једно на јерменском. После сваког стиха удара се у гласник. Овакву красоту гледајући, душа ми се радовала. Каква милост Божија паде на мене многогрешнога да ја ово све видим!